

KHOA HỌC, CÔNG NGHỆ VÀ ĐỔI MỚI SÁNG TẠO phục vụ phát triển kinh tế - xã hội địa phương và vùng lãnh thổ

TS Chu Thúc Đạt

Vụ Phát triển KH&CN địa phương, Bộ Khoa học và Công nghệ

Trong năm 2022, Bộ Chính trị, Ban Bí thư đã tiến hành tổng kết 6 nghị quyết của Bộ Chính trị Khóa IX về phương hướng phát triển kinh tế - xã hội (KT-XH), bảo đảm quốc phòng - an ninh đến năm 2020 cho 6 vùng lãnh thổ. Kết quả cho thấy, phần lớn các chỉ tiêu, nhiệm vụ của những nghị quyết này cơ bản được hoàn thành. Trong thành công đó, khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo (KH,CN&ĐMST) đã thể hiện rõ vai trò đồng hành và thúc đẩy sản xuất kinh doanh, nâng cao chất lượng sản phẩm, hàng hóa..., phục vụ phát triển KT-XH của các vùng lãnh thổ nói riêng, cả nước nói chung.

Khai quát kết quả hoạt động KH,CN&ĐMST của các vùng lãnh thổ

Trong thời gian qua, hoạt động KH&CN đã có tác động tích cực tới phát triển KT-XH, bảo đảm quốc phòng, an ninh của 6 vùng KT-XH (vùng lãnh thổ) là Trung du miền núi phía Bắc; Đồng bằng sông Hồng; Bắc Trung Bộ và Duyên hải miền Trung; Tây Nguyên; Đông Nam Bộ; Tây Nam Bộ; thể hiện rõ vai trò đồng hành của KH&CN trong sản xuất kinh doanh, nâng cao chất lượng sản phẩm, hàng hóa. Các địa phương đã xác định được danh mục sản phẩm chủ lực, sản phẩm có lợi thế, đặc thù để đề ra chương trình phát triển; xây dựng các vùng sản xuất hàng hóa tập trung và tiêu thụ sản phẩm nông nghiệp. Cùng với đó, các khu nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao (CNC) đóng vai trò đầu tàu, mở đường cho việc đưa nhanh tiến bộ KH&CN vào sản xuất, giúp chuyển đổi nền nông nghiệp truyền thống sang nền nông nghiệp hiện đại. Việc xây dựng quy trình CNC tạo chuỗi cung ứng, cho ra đời những sản phẩm chất lượng với quy mô sản xuất lớn, chất lượng sản phẩm đáp ứng được yêu cầu của thực tiễn. Nhiều dự án, đề án

Thủ tướng Chính phủ Phạm Minh Chính tham quan khu nhà kính công nghệ cao trồng hoa chậu và hoa cắt cành của Công ty Dalat Hasfarm.

KH&CN liên kết doanh nghiệp với các tổ chức KH&CN đã được triển khai. Nhiều tập đoàn, doanh nghiệp đã đầu tư hàng nghìn tỷ đồng vào các dự án nông nghiệp ứng dụng CNC thành công. Nhiều tiến bộ KH&CN, nhất là trong nông nghiệp được triển khai, ứng dụng, mang lại hiệu quả và có ý nghĩa thực tiễn sâu sắc, góp phần phát triển KT-XH các vùng.

Bên cạnh đó, các tỉnh, thành phố đã ban hành chính sách khuyến khích và ưu tiên dành nguồn lực cho việc nghiên cứu ứng dụng và hoàn thiện quy trình sản xuất các sản phẩm chủ lực, góp phần nâng cao năng suất, chất lượng sản phẩm, tạo ra giá trị gia tăng ngày càng cao, đóng góp tích cực, hiệu quả cho phát triển KT-XH của từng địa phương nói riêng, cả vùng nói chung.

Trong quá trình hội nhập kinh tế quốc tế ngày càng sâu rộng, việc đẩy mạnh bảo hộ và phát triển tài sản trí tuệ được coi là một trong những điểm then chốt giúp giữ vững và tăng cường năng lực cạnh tranh của doanh nghiệp, địa phương cũng như của cả vùng. Trước thực tiễn đó, các địa phương đã ban hành và triển khai đồng bộ chương trình hỗ trợ phát triển tài sản trí tuệ, trong đó tập trung hỗ trợ phát triển tài sản trí tuệ cho các sản phẩm là đặc sản, truyền thống của địa phương nhằm tăng khả năng cạnh tranh của sản phẩm trên thị trường. Đến nay, hầu hết sản phẩm chủ lực của các địa phương đã và đang được triển khai xây dựng, tạo lập giá trị tài sản sở hữu trí tuệ.

Những khó khăn và thách thức

Dù cơ hội rất lớn, nhưng các kết quả và tác động của KH&CN đối với sự phát triển KT-XH của các vùng kinh tế trọng điểm và các đô thị lớn còn chưa tương xứng với tiềm năng. Chưa thực sự phát huy được vai trò động lực của KH&CN trong khai thác các thế mạnh của vùng và địa phương. Năng lực hấp thụ, làm chủ, ứng dụng các tiến bộ KH&CN trong thực tiễn sản xuất và đời sống còn hạn chế. Mức độ đổi mới, chuyển giao công nghệ và tham gia vào chuỗi giá trị của doanh nghiệp nội địa thấp. Bên cạnh một số ít sản phẩm địa phương đặc thù đã được bảo hộ chỉ dẫn địa lý, nhiều sản phẩm chưa được quan tâm xây dựng thương hiệu nên giá trị thương mại còn thấp.

Chất lượng nguồn nhân lực, kỹ năng người lao động, năng suất lao động còn thấp. Ngoại trừ Hà Nội, TP Hồ Chí Minh và các tỉnh cận kề hai đô thị lớn này, hầu hết các tỉnh, thành phố đều đang đối mặt với sự thiếu hụt cán bộ trình độ cao, có thể chủ trì các công trình nghiên cứu tầm quốc gia, để giải quyết những vấn đề lớn của địa phương; nhân lực

Dừa Xiêm Xanh Bến Tre được bảo hộ chỉ dẫn địa lý giúp tăng khả năng cạnh tranh của sản phẩm trên thị trường.

KH&CN làm việc trong doanh nghiệp chiếm tỷ trọng thấp, trình độ chuyên môn chưa cao, thiếu công nhân kỹ thuật tay nghề cao làm hạn chế năng lực tiếp thu, làm chủ công nghệ của các doanh nghiệp trên địa bàn.

Bên cạnh đó, đầu tư cho KH&CN của các tỉnh, thành phố chưa tương xứng với nhu cầu và tiềm năng phát triển. Kinh phí đầu tư cho KH&CN chủ yếu từ nguồn ngân sách tỉnh, thành phố, chưa huy động được đáng kể nguồn vốn từ doanh nghiệp (trừ một số ít tỉnh, thành phố lớn). Quỹ phát triển KH&CN của các tỉnh, thành phố chưa thực sự phát huy được hiệu quả, nhiều tỉnh còn chưa thành lập quỹ này. Việc phân bổ kinh phí chủ yếu cho hoạt động nghiên cứu, chưa chú trọng đến hỗ

trợ đổi mới công nghệ cho doanh nghiệp; kinh phí hỗ trợ còn thấp, chưa đủ để kích thích doanh nghiệp và tạo đột phá trong tăng trưởng.

Ngoài ra, việc liên kết, hợp tác giữa các địa phương còn yếu. Các tổ chức KH&CN của nhiều tỉnh còn thiếu và yếu nhưng chưa có cơ chế hợp tác, liên kết chặt chẽ với các viện nghiên cứu, trường đại học mạnh trong nước để nâng cao trình độ, năng lực hoạt động. Các doanh nghiệp địa phương chưa tận dụng được cơ hội tiếp cận công nghệ của doanh nghiệp trung ương đóng trên địa bàn. Các dự án FDI thường tập trung vào các ngành có nhiều ưu đãi đầu tư, thu hút nhân công giá rẻ, gia công, lắp ráp thiết bị, chưa quan tâm nâng cấp chất lượng nguồn nhân

lực, chuyển giao công nghệ hay hỗ trợ các doanh nghiệp trong nước tham gia vào chuỗi giá trị toàn cầu.

Giải pháp nắm bắt cơ hội, vượt qua thách thức

Căn cứ chủ trương, quan điểm, mục tiêu và giải pháp phát triển cho các vùng lãnh thổ đã được Đảng và Nhà nước xác định, đề ra tại các nghị quyết của Bộ Chính trị và Chính phủ, Bộ KH&CN cùng với Đại học Quốc gia Hà Nội, Đại học Quốc gia TP Hồ Chí Minh, Viện Hàn lâm KH&CN Việt Nam, Viện Hàn lâm Khoa học Xã hội Việt Nam với vai trò, vị trí là 4 cơ quan nghiên cứu khoa học, đào tạo nguồn nhân lực chất lượng cao; có năng lực chuyển giao công nghệ; cung cấp đội ngũ cán bộ, chuyên gia lớn và quan trọng nhất cả nước sẽ phải phát huy vai trò, vị trí của mình để triển khai hiệu quả, thành công các mục tiêu mà Đảng và Nhà nước đã đặt ra. Để thực hiện điều này, theo chúng tôi cần tập trung vào một số giải pháp cụ thể sau.

Một là, hình thành hệ thống ĐMST vùng với các liên kết, hợp tác chặt chẽ giữa khu vực hàn lâm và khu vực công nghiệp (viện nghiên cứu, trường đại học và các doanh nghiệp trong vùng). Phát huy vai trò hạt nhân lan tỏa của các Khu CNC: Hòa Lạc, TP Hồ Chí Minh, Đà Nẵng và vai trò đầu tàu của hai viện hàn lâm, hai đại học quốc gia cùng các trường đại học khác trong cung cấp tri thức, giải pháp công nghệ, chuyên gia và đào tạo nhân lực trình độ cao cho địa phương.

Hai là, lấy doanh nghiệp và các khu/cụm kinh tế, công nghiệp, nông nghiệp và dịch vụ trong vùng làm trung tâm của hoạt động ĐMST và ứng dụng công nghệ. Tăng cường năng lực hấp thụ, khai thác, ứng dụng công nghệ và các tiến bộ KH&CN trong giải quyết các vấn đề của vùng và từng địa phương. Có

chính sách khuyến khích các doanh nghiệp FDI trong vùng chuyển giao công nghệ cho các doanh nghiệp nội địa, hợp tác với doanh nghiệp nhỏ và vừa trong chuỗi cung ứng các sản phẩm, dịch vụ phụ trợ, tiến tới thành lập các cơ sở nghiên cứu và phát triển (R&D) trên địa bàn.

Ba là, hình thành hệ sinh thái khởi nghiệp sáng tạo của địa phương và vùng kinh tế trọng điểm để nuôi dưỡng, phát triển các doanh nghiệp khởi nghiệp sáng tạo có tiềm năng tăng trưởng cao. Dành nguồn ngân sách cần thiết kết hợp với các nguồn lực tư nhân và nước ngoài (quỹ đầu tư mạo hiểm, nhà đầu tư thiên thần) để hỗ trợ tài chính cho khởi nghiệp; quan tâm đầu tư hạ tầng và dịch vụ hỗ trợ khởi nghiệp, các vườn ươm, không gian làm việc chung, đội ngũ cố vấn, huấn luyện khởi nghiệp; phát triển thị trường cho khởi nghiệp, khuyến khích mua sắm công và sự đầu tư của các doanh nghiệp lớn trên địa bàn cho các doanh nghiệp khởi nghiệp.

Bốn là, tăng cường liên kết, hợp tác giữa các địa phương trong vùng kinh tế trọng điểm (các viện nghiên cứu, trường đại học, doanh nghiệp) trong chuỗi giá trị, khai thác tiềm năng và phát triển các sản phẩm đặc thù có thế mạnh của vùng. Lấy các đô thị lớn tạo thành hành lang công nghệ hoặc trung tâm công nghệ của vùng và cả nước; lan tỏa, hỗ trợ cho sự phát triển của các địa phương, địa bàn khó khăn. Thiết lập nền tảng số hoặc hành lang kỹ thuật số (e-Platform) giúp kết nối, tương tác giữa các viện nghiên cứu, trường đại học, doanh nghiệp trong hệ thống ĐMST địa phương và vùng; cung cấp cơ sở dữ liệu công nghệ, chuyên gia, thông tin KH&CN phục vụ doanh nghiệp và người dân. Tăng cường vai trò của các sàn giao dịch công nghệ, kết nối với các trung tâm ứng dụng tiến bộ KH&CN của địa phương.

Năm là, chú trọng phát triển, bồi dưỡng, nâng cao năng lực và chất lượng nguồn nhân lực địa phương, bao gồm cả đội ngũ cán bộ khoa học và quản lý KH&CN, cán bộ kỹ thuật, quản trị công nghệ ở các doanh nghiệp và kỹ năng người lao động. Tăng cường phát triển các môn học về KH&CN, ngoại ngữ, tin học trong chương trình giáo dục phổ thông trên địa bàn. Đổi mới đào tạo trong các trường dạy nghề ở địa phương theo hướng phát triển nguồn nhân lực, chuyển đổi nghề nghiệp có kỹ năng phù hợp, có thể tiếp thu, làm chủ và khai thác vận hành hiệu quả những tiến bộ công nghệ mới.

Sáu là, quan tâm bố trí nguồn lực tài chính, tăng cường ngân sách địa phương cho KH&CN; đảm bảo chi đúng mục đích cho việc phát triển hạ tầng, tiềm lực và các nhiệm vụ KH&CN trọng điểm. Các địa phương chưa thành lập cần sớm thành lập quỹ phát triển KH&CN; phát huy vai trò của các quỹ này trong hỗ trợ hoạt động nghiên cứu, ứng dụng KH&CN ở địa phương, đặc biệt là trong đối ứng kinh phí với doanh nghiệp để giúp các doanh nghiệp địa phương đầu tư đổi mới công nghệ. Đồng thời, có chính sách thiết thực để khuyến khích doanh nghiệp trên địa bàn trích lập quỹ phát triển KH&CN của doanh nghiệp và sử dụng có hiệu quả nguồn quỹ cho hoạt động nghiên cứu, đổi mới, phát triển công nghệ và hỗ trợ khởi nghiệp sáng tạo.

Bên cạnh đó, cần đổi mới tư duy và nhận thức của lãnh đạo các cấp, ban, ngành của tỉnh, thành phố trong vùng về sự cần thiết dựa vào yếu tố KH&CN và nguồn vốn con người để đạt được các mục tiêu phát triển.